

pisze o aparacie fotograficznym gotowym dać świadectwo (s. 28), o fotografowanych ludziach, którzy „mieli nadzieję, że ich nieszczęście pokażę, wskażę, przybliżę. Może w ten sposób pomogę” (s. 124).

13 wojen i jedna to bezcenny zapis pracy reportera wojennego. Spośród dostępnych na rynku pozycji jest to jedna z najwartościowszych książek. Po pierwsze, jako świadectwo okrucieństwa wojny, po drugie, jako źródło historyczne i w końcu książka o pracy korespondenta wojennego. Na niekorzyść pozycji zdecydowanie przemawia jednak zbyt pobieżne przedstawienie większości kwestii, brak skupienia się na jednej, dwóch i głębszego ich opisanie, zamiast „o wszystkim i o niczym”.

W końcu należy zwrócić uwagę na sam styl książki, którym Krzysztof Miller zaskakuje. Styl oryginalny, pełen powtórzeń, wyrazów obcojęzycznych w polskiej pisowni, własne słowotwórstwo, inwersje. Zbyt wiele powtarzających się środków stylistycznych (przede wszystkim inwersji) chwilami wpływa negatywnie na tok prowadzenia kolejnych wątków i sprawia, że niektóre akapity stają się trudne do zrozumienia, ciężkie, mało logiczne. Jednak opowieść o wojnie nie powinna być lekka i łatwa w czytaniu, a tematyka podkreślona formą. Można zatem stwierdzić, że był to celowy zamiar autora, który się sprawdził.

Agnieszka Obaid

Wiesława Szymczuk

Prasa mniejszości polskiej na Ukrainie

Europejskie Centrum Edukacyjne, Toruń 2012, 238 s.,
ISBN 978-83-62363-33-9

Badania nad prasą polonijną rozumianą jako „ogół wydawnictw o charakterze periodycznym, publikowanych poza granicami Polski dla zaspokojenia potrzeb kręgu czytelników polskiego pochodzenia, wydawanych w języku polskim lub obcych, drukowanych lub powielanych innymi metodami”¹ mają bogate tradycje. Pierwsze, choć obecnie nieco zapomniane opracowania pojawiły się jeszcze u schyłku XIX w. Pionierską rolę pod tym kątem odegrały publikacje Henryka

Nagla² oraz Stanisława Osady³. Prawdziwy rozwój badań nad prasą polonijną nastąpił jednak w połowie lat 70. XX w. i trwa do dzisiaj. Każdego roku pojawiają się nowe artykuły i publikacje zwarte podejmujące temat ogółu prasy polonijnej lub stanowiące monografie wybranych tytułów⁴. Podstawą dla wielu z nich w dalszym ciągu pozostaje pięć monumentalnych tomów *Bibliografii czasopism polskich wydanych poza granicami Kraju od września 1939 roku* autor-

¹ J. Raczkowska, *Prasa polonijna w Stanach Zjednoczonych po II wojnie światowej*, „Problemy Polonii Zagranicznej” T. 9 (1975), s. 407.

² H. Nagiel, *Dziennikarstwo polskie w Ameryce i jego 30-letnie dzieje*, Chicago 1894.

³ S. Osada, *Prasa i publicystyka polska w Ameryce*, Pittsburgh 1930.

⁴ Wśród najważniejszych pozycji zwartych należy wymienić: A. Paczkowski, *Prasa polonijna w latach 1870–1939. Zarys problematyki*, Warszawa 1977; Z. Kacpura, A. Kowalski, *Prasa Polonii i polskiej emigracji politycznej (zarys monograficzny)*, Warszawa 1975; J. Kowalik, *The Polish press in America*, San Francisco 1978;

stwa Jana Kowalika⁵. Co się z tym wiąże, większość z badaczy kończy swoje opracowania na roku 1989 lub nawet wcześniej. O ile datę tę można uznać za cezurę wyznaczającą kres emigracji niepodległościowej, o tyle nie oznacza ona przecież końca istnienia emigracji jako takiej, a tym samym jej mediów.

Polonijne tytuły prasowe powstałe w ostatnim dwudziestolecu znajdują się w orbicie zainteresowań rodzimych medioznawców, choć nadal wiele inicjatyw wydawniczych czeka na choć pobieżne opracowanie⁶. Zapewne istotnym czynnikiem utrudniającym prowadzenie badań nad współczesną prasą polonijną jest jej efemeryczność, spowodowana m.in. zanikiem

silnych struktur organizacyjnych⁷. Ogólny kryzys tego segmentu prasy spotęgowany jest ponadto rosnącym dostępem do telewizji satelitarnej czy internetu, dostarczających polskie kanały telewizyjne i portale informacyjne bez względu na miejsce przebywania⁸. Znaczna luka w badaniach prasoznawczych dotyczy zwłaszcza gazet i czasopism wydawanych w byłych republikach radzieckich, choć trzeba przyznać, że także w tym przypadku od 1989 r. stale rośnie liczba wartościowych opracowań⁹. Niemniej, cieszy każda próba przybliżenia polskiego czasopiśmiennictwa na Wschodzie¹⁰. Tak też jest z książką Wiesławy Szymczuk pt. *Prasa mniejszości polskiej na Ukrainie*.

K. Kopczyński, *Przed przystankiem niepodległość. Paryska „Kultura” i kraj w latach 1980–1989*, Warszawa 1990; R. Habielski, *Niezlomni, nieprzejednani. Emigracyjne „Wiadomości” i ich krąg 1940–1981*, Warszawa 1991; J. Lencznarowicz, *Prasa i społeczność polska w Australii 1928–1980*, Kraków 1994; A. Pilch, *35 lat czasopisma „Polonia” w Austrii (1945–1983)*, Kraków 1997; W. Piątkowska-Stepaniak, *„Nowy Dziennik” w nowym świecie. Pismo i jego rola ideowo-polityczna*, Opole 2000; *Z dziejów polskiej prasy na obczyźnie (od września 1939 roku do współczesności)*, pod red. M. Szczerbińskiego, Gorzów Wlkp. 2002; J. Chwastyk-Kowalczyk, *Londyński Dziennik Polski 1940–1943*, Kielce 2005; *taż*, *Londyński „Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza” 1944–1989. Gazeta codzienna jako środek przekazu komunikatów kulturowych*, Kielce 2008; W. Łukasiak, *Tygodnik Polski. Sześćdziesiąt lat w służbie Polonii australijskiej i nowozelandzkiej*, Toruń 2010; O.S. Czarnik, *W drodze do utraconej Itaki. Prasa, książki i czytelnictwo na szlaku Samodzielnej Brygady Strzelców Karpackich (1940–1942) oraz Armii Polskiej na Wschodzie i 2. Korpusu (1941–1946)*, Warszawa 2012.

⁵ J. Kowalik, *Bibliografia czasopism polskich wydanych poza granicami Kraju od września 1939 roku*, t. 1–5, Lublin 1976–1988.

⁶ Spośród ciekawszych opracowań prasy polonijnej po 1989 r. można wymienić: I. Pugacewicz, *Potrzeby informacyjne Polonii*, Warszawa 2010; J. Chwastyk-Kowalczyk, *Polskie tygodniki wydawane w wersji elektronicznej w Wielkiej Brytanii oraz w Irlandii*, „Przegląd Polsko-Polonijny” Nr 2 (2011); I. Leonowicz-Bukała, *Współczesne media polskojęzyczne w Wielkiej Brytanii. Zarys problematyki*, „Komunikacja Społeczna” 2012, nr 2; *taż*, *Media polonijne w USA*, „Komunikacja Społeczna” 2012, nr 4; M. Kalczyńska, *Media Polonii niemieckiej w obszarze komunikacji społecznej*, [w:] *Nowe media – nowe w mediach*, pod red. I. Borkowskiego, A. Woźnego, Wrocław 2001, s. 142–152.

⁷ E. Orzechowski, *Media polonijne a więź Polonii z krajem oraz promocja Polski w świecie*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1999, nr 1/2, s. 88.

⁸ Por. IK, PAP, *Polonijne media zagrożone*, „Nasz Dziennik” z 6 lutego 2013 r.; *Media polonijne i ich problemy – raport Fundacji „Semper Polonia”*, www.semperpolonia.pl/programy-fundacji/article/media-polonijne-i-ich-problemy/ [dostęp: 5.03.2013]; AB/NEWSRP, *Tarnów mekką polonijnego dziennikarstwa*, „Dziennik Związkowy – Polish Daily News” 7.09.2012.

⁹ Por. Z.J. Winnicki, W. Baluk, G. Tokarz, *Wybrane problemy badań wschodnich*, Wrocław 2007; również O.S. Czarnik, *Czasopismo „Polska” w ZSRR (1941–1943). Trudna praca na osamotnionym posterunku*, „Rocznik Bibliologiczno-Prasoznawczy” 2008, nr 11.

¹⁰ Wśród niektórych wydanych do tej pory publikacji na temat polskiej prasy na Wschodzie warto wymienić: E. Czop, *Współczesna prasa polska na terenie Ukrainy – zarys problematyki*, [w:] *Fenomen pogranicz kulturowych. Współczesne tendencje. Zbiór prac naukowych*, t. 4, [red. L. Suchomłynow], Berdiańsk–Piła 2012, s. 37–43; W.M. Kolasa, *Współczesna prasa kresowa w kraju i za granicą (rozwój, analizy, przegląd tytułów)*, [w:] *Od strony Kresów. Studia i szkice*, cz. 2, pod red. H. Bursztyńskiej, Kraków 2000, s. 279–320; A. Sawicz, *Działalność medialna mniejszości polskiej na Ukrainie prawobrzeżnej u końca XX wieku – przegląd*, [w:] *Raport mniejszości*, red. D. Mroczkowska, M. Troszyński, Poznań 2004, s. 103–113; W. Szymczuk, *Polskojęzyczne media na Ukrainie*, [w:] *Współczesne media. Status, aksjologia, funkcjonowanie*, t. 1, red. I. Hofman, D. Kępa-Figura, Lublin 2009, s. 42–51.

Autorka omawianej publikacji jest doktorem nauk humanistycznych oraz dziennikarką telewizyjną i prasową. Jak można dowiedzieć się z notki biograficznej zamieszczonej w książce, problematyką mniejszości polskiej na Ukrainie zainteresowała się już na początku lat 90. XX w. Po ukończeniu studiów przez osiem lat pracowała jako redaktor, a następnie sekretarz redakcji jednego z kwartalników polonijnych. Obecnie współpracuje z licznymi piśmami w kraju i na Ukrainie, a także aktywnie włącza się w prace ukraińskich ośrodków polonijnych. Bezpośredni kontakt z prasą polonijną, podparty znaczną wiedzą na temat byłych republik radzieckich, umożliwia Wiesławie Szymczuk dokładne opisanie problematyki prasy polonijnej na Ukrainie, co też czyni w swojej najnowszej książce.

Recenzowana praca składa się ze wstępu oraz pięciu rozdziałów: *Mniejszość polska na Ukrainie*, *Charakterystyka rynku medialnego na Ukrainie*, *Inicjatywy prasowe Polaków na Ukrainie*, *System organizacji prasy polskiej na Ukrainie* oraz *Rola prasy w środowisku polskim na Ukrainie*. Dołączona została także bogata bibliografia, podzielona na źródła niepublikowane, wywiady, akty prawne, artykuły prasowe, źródła internetowe oraz opracowania książkowe. W formie aneksów załączono kwestionariusz ankiety dla redakcji czasopism polskich na Ukrainie, a także zdjęcia stron tytułowych wybranych numerów polskich czasopism tam wydawanych.

Rozdział pierwszy zawiera najważniejsze informacje z dziejów polskiej obecności na terenie współczesnej Ukrainy. W sposób zwięzły i klarowny autorka omawia zmienne losy tego obszaru, który pełną niepodległością cieszy się dopiero od 1991 r. Istotnym elementem rozdziału jest analiza polityki narodowościowej władz ukraińskich – począwszy od powstania ZSRR, a na chwili obecnej skończywszy – ze szczególnym uwzględnieniem mniejszości polskiej. Rozdział drugi to charakterystyka syste-

mu medialnego Ukrainy. Media znajdowały się w orbicie zainteresowania wszystkich rządów niepodległego państwa, przy czym – co warto zauważyć – naciski na prasę, radio i telewizję nie osłabły wraz z sukcesem tzw. Pomarańczowej Rewolucji, a jedynie stały się bardziej subtelne. Podobnie dojście do władzy ekipy prezydenta Wiktora Janukowycza w 2010 r. niewiele zmieniło w tej kwestii. W tym trudnym środowisku musi funkcjonować prasa polonijna, która – jak zauważa autorka – na tle wydawnictw innych mniejszości radzi sobie dosyć dobrze. Słowa te znajdują potwierdzenie w rozdziale trzecim, w którym Wiesława Szymczuk omawia inicjatywy prasowe Polaków na Ukrainie. Opis polskich gazet i czasopism autorka kontynuuje w rozdziale czwartym, poświęconym sprawom organizacyjnym polonijnej prasy. Ostatni – piąty – rozdział dotyczy roli prasy w środowisku polskim na Ukrainie.

Jak we wstępie zaznacza autorka, „media polskie, a zwłaszcza prasa, pojawiły się na Ukrainie dość wcześnie w porównaniu z innymi państwami, które uzyskały wolność po rozpadzie ZSRR, i są dość dobrze rozwinięte”. Świadczą o tym liczby – w latach 1991–2008 ukazywało się 31 tytułów prasy polonijnej na Ukrainie, dziś – 19. Kolejnym wartym podkreślenia faktem jest obecność polonijnych gazet i czasopism w całym kraju, a nie tylko w tradycyjnych skupiskach polskiej mniejszości. Oznacza to, że oprócz Lwowa, prasa w języku polskim ukazuje się także w oddalonych od polsko-ukraińskiej granicy obwodach, takich jak żytomierski i chmielnicki. Funkcjonowanie prasy polonijnej na Ukrainie ma charakter niekomercyjny i uzależnione jest w znacznym stopniu od dotacji polskich instytucji, takich jak Stowarzyszenie „Polska w Świecie”, Fundacja „Pomoc Polakom na Wschodzie” i innych, które wspomagają redakcje także merytorycznie i sprzętowo.

Omawiana książka w kompleksowy sposób przedstawia współczesną prasę polonijną na

Ukrainie. Zarówno jej struktura, jak i budowa poszczególnych rozdziałów nie budzą zastrzeżeń, podobnie zresztą jak wykorzystany materiał źródłowy i bibliografia. Niezwykle interesująco przedstawiają się zebrane przez Wiesławę Szymczuk dane, w tym przede wszystkim zestawienia gazet i czasopism wydawanych przez wszystkie mniejszości narodowe i etniczne na Ukrainie. Pod względem liczby drukowanych tytułów przoduje tutaj oczywiście prasa rosyjskojęzyczna, która w pewnych segmentach, jak np. gazety miejskie czy gazety informacyjno-reklamowe, znacznie przewyższa prasę ukraińską. W tym zestawieniu prasa polonijna z 19 tytułami może wydawać się mało znacząca, niemniej wskazuje na znaczny potencjał tej niewielkiej, liczącej co najmniej 144 100 osób społeczności.

Podkreślenia wymaga kulturotwórcza funkcja prasy mniejszości. Przeprowadzona przez autorkę analiza zawartości poszczególnych gazet i czasopism polonijnych na Ukrainie wykazała, że na ich łamach, obok bieżących informacji, przeważała tematyka odnosząca się do historii, kultury i tradycji polskich. „Redakcje – pisze Wiesława Szymczuk – pragną zaspokoić zainteresowania czytelnika polonijnego dotyczące wszystkich aspektów życia społeczności polskiej na Ukrainie. Ponadto w związku z utrudnionym dostępem do prasy pochodzącej z Polski wiele informacji dotyczy też Polski, zarówno jej historii, jak i wydarzeń współczesnych”. Trudno przecenić rolę tych tytułów w podtrzymywaniu, a czasa-

mi wręcz odtwarzania więzów ukraińskiej Polonii z Polską.

Prasa mniejszości polskiej na Ukrainie może służyć za przykład, jak wiele zależy od zaangażowania pojedynczych osób. Większość z wydawanych obecnie tytułów to inicjatywy niewielkich grup ludzi, z których tylko część może pochwalić się wykształceniem lub doświadczeniem dziennikarskim. Jednocześnie – co zauważa autorka – ich działalność zależy przede wszystkim od dotacji polskich instytucji. Warto mieć to uwadze zwłaszcza teraz, kiedy model pomocy dla Polonii przechodzi turbulencje ze względu na przeniesienie tego obowiązku z Senatu RP do Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Niekomercyjny charakter wydawanych gazet i czasopism polskich na Ukrainie sprawia, że bez dotacji nie będą one w stanie przetrwać. Bez nich natomiast nie przetrwa mniejszość polska jako odrębna grupa społeczna.

Podsumowując, można stwierdzić, że *Prasa mniejszości polskiej na Ukrainie* autorstwa Wiesławy Szymczuk jest wartościowym wydawnictwem, pogłębiającym wiedzę na temat mediów polonijnych. Nie tylko przybliży poszczególne tytuły wydawane przez Polaków na Ukrainie, ale także omawia ich znaczenie dla zachowania odrębnej tożsamości tej społeczności. Książkę tę można zatem traktować jako przyczynek do szczegółowszych badań nad funkcjami i rolą mediów polonijnych w podtrzymywaniu i odtwarzaniu więzi z ojczyzną.

Krzysztof Wasilewski

